

שם השיעור: לב לדעת בפרשנות התנ"ך (שיעור מס' 35)

שם המרצה: הרב יהודה טרופר (yehudatr@gmail.com), מפמ"ר תנ"ך בחמ"ד.

"לב לדעת" בפרשנות התנ"ך

איכה רבה, פתיחתא ב'

ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא אמרי: כתיב "ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו" (ירמיהו ט"ז, יא), הלואי אותי עזבו ותורת שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה, המאור שבה היה מחזירן למוטב.

רמב"ן (מתוך אגרתו לבנו) - וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת, אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו.

מבנה פרוש רלב"ג

כל פרשה מחולקת למספר "חלקים". בכל "חלק" יש שלושה שלבי באור נפרדים:

- "ביאור המילות" – ביאור מילולי קצר, במבנה של "דיבור המתחיל" ואחריו ביאור.
- "ביאור דברי הפרשה" – באור הכתוב באופן רציף, ללא חלוקה לפסוקים.
- "התועלות" –

○ **בדעות** – אמונות ודעות, פילוסופיה.

○ **במידות** – לקחים במידות האדם, מוסר ודרך ארץ.

○ **במצוות** – פרוט המצוות הנלמדות.

בראשית ל"ז, כא-כב:

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָחוּ מִיָּדָם וַיֹּאמְרוּ לֹא נִכְנְנוּ נַפְשׁ.

וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם

הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וְיָד אֵל תִּשְׁלְחוּ בּוֹ

לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהִשְׁיבוֹ אֶל אָבִיו.

רמב"ן בראשית פרק ל"ז

רלב"ג

התועלת השביעי הוא במידות, והא שראוי לאדם כשיראה רצון איש או אישים לעשות פועל מגונה, שיעתיקם מהרצון ההוא מעט מעט. שאם רצה להעתיקם יחד מהרצון ההוא, יהיה זה סיבה אל שלא ישמעו אליו וישלימו רצונם הרע.

ולזה תראה, כי ראובן כשראה רצון אחיו להרוג יוסף וראה שאם יאמר להם שיעזבוהו, לא ישמעו לו לרוב שנאתם אותו, הנה העתיקם מהרצון ההוא מעט, ואמר להם שלא ישפכו דם אך ישליכו אותו בבור וימות מעצמו. והנה חשב ראובן להעתיקם מעט מעט מהרצון ההוא וממדרגה אחר מדרגה עד שלא יגיע ליוסף היזק מהם, או יוליכיהו הוא בעצמו אל אביו בזולת ידיעתם.

וזה גם כן היה סיבה אל שנעתקו מזה הרצון השני ושמעו לדבר יהודה שאמר להם שימכרוהו לישמעאלים.

(כב) אל תשפכו דם - אמר להם, הנה הייתי סובל לכם כאשר חשבתם להמית אותו בנכליכם, כי גם אני שנאתיו ורציתי שיומת על ידי אחרים, אבל אתם אל תהיו שופכים דם בדיככם, חלילה לכם. והכונה לראובן בכל זה היתה להצילו להשיבו אל אביו.

והכתוב סיפר מה שאמר להם ראובן ושמעו אליו, אבל דברים אחרים אמר להם מתחילה שלא קבלו ממנו, כמו שאמר להם (להלן מ"ב, כב) "הלא דברתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם", וכאשר ראה שלא שמעו לעזבו אמר להם, אם כן אל תשפכו דם בדיככם.

ולא אמר "דמו", כי הראה עצמו שלא יאמר כן לאהבתו, רק שלא יהיו שופכים דם, לימד אותם שאין עונש הגורם כעונש השופך דם בידיו.

רלב"ג תועלות על חלק שלישי של שמואל (שמואל ב' פרקים ב'-כ"א):

... זהו מה שנראה לנו שיצטרך אל באור במה שהגבלנו באורו פה באלו הספורים, ואולם התועלות המגיעים מהם הם אלו:

החמישי הוא במדות, והוא להודיע שאין ראוי למלך שישים אצלו ועם חברתו האנשים אשר יתהלכו עמו קודם היותו מלך, כי מפני מה שראו מענינו נהיה ביניהם מהחברה קודם היותו מלך, לא תהיה יראתו על פניהם ויהיה זה סבה להקל במלכות. הלא תראה כי אף על פי שהיה דוד לשר לאלו האנשים שהיו עמו, הנה היו מקילים בו עד שכבר תמצא שאמרו לסקלו על דברת שריפת צקלג. ולזאת הסבה תמצא שלא הסכים דוד להושיב את אנשיו בחברון אך הושיבם בערים הסמוכים לחברון כאמרו "וישבו בערי חברון" ולזאת הסבה תמצא ביואב שהיה בחברה ההיא שכבר הקל בדוד בדבר בכיו על אבשלום בנו, כמו שנזכר באלו הספורים.

החמשה עשר הוא להודיע כי אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. ולזה תמצא שספר מהצלחת דוד ורוע הצלחת איש בשת, עד שכבר נפקדו מעבדי איש בשת שלש מאות ושישים איש ומאנשי דוד לא מתו כי אם עשרים. וכאשר נגרע מזה שנים עשר איש מהמשחקים, שמתו מכל אחד מהחלקים, תמצא שכבר הרגו מאנשי איש בשת שלש מאות וארבעים ושמנה ולא מתו מעבדי דוד כי אם שמנה.

וספר ג"כ לזאת הסבה שבית דוד היה הולך וחזק ובית שאול הולכים ודלים.

ולזאת הסבה ג"כ תמצא ששבב הש"י שנתחדש ריב בין איש בשת ובין אבנר למען הסיר הממלכה מעל איש בשת ולהביאה אל דוד כי זה היה סבה אל שמשך אבנר כל ישראל אל דוד, עד שלא השתדלו אחרי מות איש בשת להמליך איש על ישראל מבית שאול, אך באו תכף אל דוד להמליכו.

השלישים ושנים הוא להודיע שאין ראוי במה שאפשר שתגיע לאדם ידיעה שלימה, שיסתפק האדם בידיעה חסרה. והמשל שאין ראוי לנביא שישפט בדברים על צד האומד והמחשבה אבל ראוי שימתין שיבא דבר ה' על הדבר שנשאל ממנו כמו שמצאנו במשה שאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ולזה תמצא בזה המקום כי נתן הנביא מפני שאמר לדוד מה שאמר על צד האומד כששאל ממנו דוד אם יבנה בית ה' ישים בו ארון ה' והוא אמרו כל אשר בלבבך לך עשה כי ה' עמך הנה השיגתהו בזה החרטה והוא שכבר אמר לו הש"י בנבואה בלילה ההוא בהפך מה שאמר נתן מעצמו לדוד על צד האומד.

השלישים ושמנה לפרסם שכבר נתקיים הייעוד שנזכר בתורה כאמרו "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב", כי זה נתאמת על יד דוד שהשכיב אותם ארצה "וימדד שני חבלים להמית וחבל אחד להחיות".

המ"ד הוא להודיע שאע"פ שגזר הש"י להביא רע מה שאין ראוי לאדם מלהמנע להתפלל לו להעביר הרעה היא כי חנון ה' ונחם על הרעה. ולזה תמצא שאע"פ שיעד הש"י לדוד על יד נביאו כי מות ימות הילד ההוא, הנה לא נמנע דוד מלהתפלל עליו ומלצום צום והיה שוכב ארצה לרוב ההכנע לפני השם ית' אולי יחננו ה' ויחי הילד. ומזה המקום למדנו שמה שאמרה התורה "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם וגו'" הנה הרצון בו עם התפלה והתענית כמו שבארנו בביאורנו לדברי התורה.

המ"ה הוא במצות והוא להודיע שאין ראוי לצום ולהתפלל על הצרה אחר שכבר הגיעה. כי אין ראוי להתפלל על דבר הנמנע לאלהים, אם לא היה המתפלל נביא והיה שואל זה על דרך המופת. ולזה אמר דוד למה זה אני צם האוכל להשיבו וגוי. וכבר בארנו זה בביאור התורה ממה שאמר "על הצר הצורר" ולא שכבר צרר.

הנ"ז הוא להודיע כי אין היופי עדות על יושר הלב ולא יושר הדברים כי לפעמים יעשה אדם זה על דרך תחבולה. כמו שמצאנו באבשלום שמדבריו לישראל היה נראה שהוא איש חסיד ורודף הצדק והיוש' והיה זה כלו על צד התחבולה למשוך לב ישראל אליו והנה אעפ"י שהיה היפה שבישראל לא היה טוב אך היה בתכלית הרוע והנה גנב אבשלום בזאת התחבולה לב ישראל ועמם זקני ישראל כי כלם היו נסכמים בהריגת דוד כמו שנתבאר מעצת אחיתופל.

הס' הוא להראות עוצם בטחון דוד בשם יתברך. עד שצוה יואב ואבישי ואתי שיחמלו על הנער אבשלום ולא מייתוהו להשענו, שכבר ינוצח אבשלום וצבא ישראל אשר עמו מפני רדפם אותו על לא חמס בכפיו. וזה גם כן הורה על טוב תכונת דוד שלא היה רוצה לשלם לו מדה כנגד מדה, אך לא יכול דוד למנוע זה כי מן השמים נלחמו עם אבשלום שיפול ביד פשעיו, עם שבוה נתישר הדבר שתהיה המלוכה לשלמה כאשר גזר השי"י. והנה היתה תכונת דוד חזקה בזה הענין עד שכבר נתאבל על אבשלום זה האבל הנפלא הנזכר בזה הספור.

שאלות הפנמה

שאלות הפנמה מהוות הזמנה ללומדים להיות בקשר ובשיח עם המקור המוצג (פרק; סוגיה; קטע וכיוצ"ב). הקשר מתבצע על ידי בקשה מהלומד ליישום רלוונטי של ערכים רצויים ודרכי התנהגות מתאימות, בהתנסויותיו האישיות או בסביבתו המוכרת. השיח מתנהל באמצעות תהליך רגשי פנימי המתפתח אצל הלומד ובאמצעות הבעת עמדה מצדו.

(מתוך: שאלות הפנמה - כללים לסוגי שאלות הפנמה בבחינות במקצועות היהדות בחמ"ד)